

Rozbor jazykového nařízení ze dne 3. února 1926 čís. 17. Sb. zák. a nař.

Dr. Emil Sobota.

I. Úvod.

1. (Prameny československého jazykového práva.) Zajisté také pro obor práva jazykového dlužno mít za to, že zákon čís. 11/1918 o zřízení státu československého recipoval právní řád předlitavský resp. uherský, se samozřejmým důsledkem svých slov, vyjadřujících státoporné postavení národa československého;¹⁾ totiž, že — byla-li podle oněch právních řádů přiznána přednost některému jazyku, dlužno napříště tuto přednost přiznati jazyku československému. Platil tedy v zemích dříve předlitavských zejména článek XIX. zákona ze dne 21. prosince 1867, č. 142 ř. z., a v zemích dříve zalitavských ustanovení uher. zákonného článku XLIV. z r. 1868 o národnostní rovnoprávnosti. (Jiného názoru o zdrojích jazyk. práva v době mezi zákonem č. 11/1918 a jaz. zákonem č. 122/20 je však nejv. správní soud, o němž viz jeho plenissimární rozhodnutí ze dne 19. března 1919, č. 73/18, Boh. č. V.) Na území dříve uherském byl tento právní stav záhy upraven novou normou, zákonem č. 64/18 o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku, § 3; zákon tento platil od 16. prosince 1918, a to nejen na Slovensku, nýbrž — až do organizace Podk. Rusí — »na celém onom území bývalého království uherského, které vláda Československé republiky do své správy vezme« (§ 13). Zákon stanovil úřední jazyk slovenský a ustanoviti o právu užívati jiných, na Slovensku domácích řečí vyhradil cestě nařizovací. Tím stvořen pak i jakýsi formální předpoklad, aby generální statut Podk. Rusí (č. 26.536/19 min. rady) stanovil, že lidový jazyk bude na Podk. Rusí »ve školách jazykem vyučovacím, jakož i oficiálním jazykem vůbec.« (Jinak však opět nejv. správ. soud, podle něhož území Podk. Rusí nepodléhá zmocnění ministerstva pro správu Slovenska, jsouc od počátku, t. j. od okamžiku faktického připojení, zvláštní jednotkou územní českosl. republiky. Nález č. 8795/21 ze dne 1. VII. 1922, Boh. č. 1461.)

¹⁾ Prvý odstavec: Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní samostatnosti nařizuje...

Takový byl právní stav v době, kdy nabyla účinnosti ústavní listina a jazykový zákon č. 122/20, který tvoří podle § 129 ú. l. její součást. Jazykový zákon nabyl účinnosti dnem 6. března 1920 a svým § 9 zrušil výslovně všechny předpisy jazykové, jež byly v platnosti před 28. říjnem 1918. Mlčky ovšem zrušil resp. změnil i pozdější jazykové předpisy právní (z doby od 28. října 1918 do 6. března 1920), pokud se týkají jeho látky a odporují mu; tedy ovšem i onen zákon č. 64/18 jest jazyk. zákonem změněn resp. doplněn.²⁾

Ústavní listina v § 128 odst. 3 přiznává státním občanům republiky Československé v mezích všeobecných zákonů možnost volně užívati jakéhokoli jazyka ve stycích soukromých a obchodních, ve věcech týkajících se náboženství, v tisku a jakýchkoli publikacích nebo veřejných shromážděních lidu; čímž ovšem nejsou dotčena práva, jež státním orgánům v těchto směrech přísluší podle platných neb budoucně vydaných zákonů z důvodů veřejného pořádku a bezpečnosti státní i účinného dozoru. Tuto oblast nepovažuje ústavodárce zřejmě za oblast »jazykového práva« ve smyslu § 129 ú. l., podobně jako oblast vnitřní správy institucí naznačených v § 130 ú. l. Rovněž s ohledem na § 37 ústavní listiny lze míti za to, že jazyková praxe Národního shromáždění neměla býti upravena zákonem vydaným podle § 129 ú. l. (Tak praví i dův. zpráva k jaz. zákonu.) Jazykový zákon č. 122/20, který jest v § 129 ú. l. napověděn, nelze tedy pokládati za normu, která chtěla upravití všechny jazykové styky ve státě.³⁾

Jazykový zákon č. 122/20 jest součástí ústavní listiny. Dlužno jej tedy pokládati za normu formálně rovnomocnou. Proto, a jelikož jest zároveň co do obsahu normou speciální, mohl jazykový zákon

²⁾ Máme z té doby ovšem též řadu jazykových norem, které jazykovému zákonu neodporují; tak na př. ustanovení vyhlášek o zavedení úředních listů (č. 4/20, 603/19); některé z předpisů o jazykové působivosti veř. zaměstnanců (sb. nař. č. 56/19, § 3 o obsazování míst soudců a stát. zastupitelstev, vl. nař. č. 154/19, § 2); některé z předpisů o jednotlivých druzích papírových platidel (vyhlášky č. 364/19, 396/19, 463/19, 508/19, 641/19, 48/20, 108/20) o vyučovacím jazyku jednotlivých státních ústavů (č. 50/19, 76/19, 197/19, 375/19, 441/19, 460/19, 461/19, 475/19, 648/19); o jazyku vojen. soudů (zák. č. 89/19).

³⁾ Jest zajímavo, že § 129 ú. l. v osnově původně zněl: »Právo užívati určitého jazyka u úřadů upravuje zvláštní zákon, tvořící součást této ústavní listiny«. Osnova ústavní listiny s takto znějícím § 129 byla předložena současně s osnovou jazykového zákona plenu Národního shromáždění, a teprve zde (na návrh člena N. S. dra. Bartoška a soudr.) usneseno nynější znění § 129, aniž by při tom rámec jazykového zákona podstatně byl změněn. I kdyby z této změny, která dala citovanému paragrafu znění nesporně povšechnější (»Zásady jazykového práva v republice českoslov. určuje zvláštní zákon« atd.), mělo se souditi, že úmysl zákonodárcův nesl se k tomu, aby jazykový zákon byl vykládán co nejsíře, zůstává nesporné, že jej nelze vztáhnouti na ony poměry a vztahy, jichž se týče § 128 resp. 130 ú. l.

stanoviti pravidla pro nařizovací moc pro svůj obor jinak, nežli § 55 ú. l., a také je vskutku upravil volněji.

Přes to však ovšem zůstává nepochybně moci zákonodárné volno, aby z vlastní iniciativy kdykoli zasáhla do sféry, která při provádění jazyk. zákona jak podle § 55 ú. l. tak podle oněch některých zmocňovacích ustanovení zákona č. 122/20 je svěřena moci nařizovací. A tak vidíme, že jako nadstavba nad zmíněnými pravidly ústavy vyrostla spleť dalších norem, dílem zákonů, dílem nařízení, z nichž nejdůležitější buďtež zde vyjmenovány.

Jsou to především ony porůzné předpisy, které rozvíjejí podrobněji zásadu úřadování státních orgánů v jazyku státním, oficiálním. Tak na př. zákon č. 299/20 (užívání jazyka četnictvem při zakročení, § 15), vl. nař. 54/21 (jednací řeč čl. ústřední a ředitelských rad železničních), vl. nař. č. 3/22 (jazyk Poradního sboru pro otázky hospodářské), jednací řád ústav. soudu č. 255/22 (čl. 67 o jedn. jazyku). Sem patří i řada předpisů o jazyku některých vnitroúředních záznamů (př. vl. nař. č. 345/20, § 2; č. 630/20 § 6; č. 198/22, § 2), po př. úředně vydávaných tiskopisů pro strany (př. vl. nař. č. 178/21, § 1; 215/21, § 2; 264/21, § 2; 265/21, § 2); předpisy o jazyku známkování (př. vl. nařízení č. 615/20, 624/20, 441/21, 217/22, 87/24, 188/24, 167/25). Jsou to dále předpisy, rozvíjející zásady jaz. zákona o jazyku označování a vyhlášení orgánů republiky. Tak zák. č. 25/20 (§ 6 a 8, nápisy na velkém stát. znaku a státní pečeti); vl. nař. č. 512/20 (český nápis na pečeti presidenta republiky); vl. nař. č. 362/22 a 261/24 (české nápisy na řadových odznacích a medaili Bílého Lva), vl. nař. č. 657/20 (jazyk pečeti veř. notářů), vl. nař. č. 244/23 (jazyk úředních titulů stát. úředníků). Tak i zákon č. 500/21 (jazyk vyhlášení zákonů a nařízení). Jsou to dále pravidla o jazykové způsoblosti veř. zaměstnanců; zákon č. 276/20 (jazyk. zkouška maďarských a německých učitelů na Slovensku z jazyka státního, oficiálního), zákon č. 299/20 (znalost státního jazyka četnictvem, § 17), vl. nařízení č. 361/20, § 4 (zaměstnanci u župních úřadů na Slovensku), vl. nařízení č. 383/20, § 4, (obec. a obv. notáři), vl. nařízení č. 428/20, § 5 (úředníci a zřizenci státních úřadů a ústavů býv. státu uherského), vl. nařízení č. 476/20, § 4 (žup. zaměstnanci na Podk. Rusi), zákon č. 297/21, § 16 (zřizenci známkovent chmele), zákon č. 243/22 (starostové a členové měst. rady v Bratislavě a Košicích), vl. nařízení č. 290/22, § 18 (personál přidělený u župních a okresních úřadů), vl. nařízení č. 295/22, § 14 (stráž bezpečnosti), vl. nař. č. 24/23 (obecní a obvodní lékaři, § 3), zákon č. 154/23 a vl. nař. č. 203/23 (voj. gážísté, § 34), vl. nař. č. 226/23 (učit. osoby na stát. vyuč. a vychov. ústavech na Slovensku). Vyhlášky o jazykové úpravě jednotlivých druhů platidel papírových (600/20, 43/21, 48/22, 156/22, 269/22, 31/23, 167/23, 17/24, 56/24, 107/24, 169/25), resp.

ražených čís. dukátů (62/23, 200/23); rovněž předpisy stanovící vyučovací jazyk jednotlivých státních ústavů (na př. 147/20, 183/20), a pravidla o postavení jazyku jako učebního předmětu (př. zákon č. 73/22 o vyučování v moderních jazycích, zákon č. 137/23 o vyučování státnímu jazyku, jakož i jazyku nár. menšin na školách středních a ústavech učitelských, zákon č. 226/22 (o vyučování jazyku státnímu na školách obecných a měšť. s jiným vyučov. jazykem než československým). Konečně jsou to pravidla o užívání jazyků při samosprávných orgánech, zastupitelských sborech a veř. korporacích i ústavech, zák. č. 266/20 a vl. nařízení č. 324/20 (užívání jazyků při provádění zákona o názvech obcí, osad a ulic), vl. nařízení č. 27/24 (užívání jazyků v župních zastupitelstvech a v župních i okresních výborech na Slovensku), zákon č. 185/20 a vl. nař. č. 654/20 (užívání jazyků v inž. komoře), zákon č. 347/20 resp. 102/25 (jaz. ustanovení pro Národní banku, § 8, 18, 53), po př. počítáme-li mezi veř. korporace i církve státem uznané, patří sem též vyhlášky min. školství a nár. osvěty č. 79/23, 209/24 (církevní a vyuč. jazyk německé církve evangelické v Čechách, na Moravě a ve Slezsku), vyhl. min. školství a nár. osvěty č. 164/23 (úprava užívání jazyka v oblasti evang. církve augsburské ve východním Slezsku).

Soustavného, byť ne všestranného provedení dozal jaz. zákon vlád. nařízením č. 17/26, toliko pro obor některých odvětví státní správy jakož i pro úřady místní samosprávy a pro veřejné korporace.

Vedle toho byly vydány některé předpisy pro jazykovou praxi některých podniků a institucí sice soukromého práva, jež však vzhledem k svému významu hospodářskému či kulturnímu a na základě zvláštních právních skutečností podléhají vlivu státní moci. Tyto předpisy nelze ovšem dobře pokládati za provedení zákona jazykového. Jsou to na př.: vl. nařízení č. 477/20 (jednací řeč Svazu čs. spořitelén), zákon č. 71/22, § 11 (jazyk pracovní smlouvy naja-tého dělníka dle zákona o vystěhovalectví), vl. nař. č. 170/22 (jazyk obch. knih vystěhovaleckých kanceláří a smluv), zákon č. 64/24 (§ 6, jedn. řeč plaveb. společností oderské), vl. nař. č. 119/20, čl. 16 (jedn. řeč Masarykovy Akademie Práce).

Posléze dlužno uvésti že nikoli v rámci provedení jazyk. zákona, nýbrž § 37 úst. listiny obsahují jednací řády posl. sněmovny a senátu Národního shromáždění (zákony č. 325 resp. 326/20, § 49) jazykové předpisy pro jednání těchto sborů.⁴⁾

2. (Obsah jazykového zákona, a co z něho provádí únorové nařízení.) Jazykový zákon obsahuje přede-

⁴⁾ Chronologický seznam jazykových norem viz: Dr. Prokop: Jazykový zákon, str. 230.

vším vyznačení jazyka československého za státní, oficiální jazyk republiky (první odstavec § 1) a demonstrativní výpočet funkcí jazyka takto vyznačeného, po př. jeho mezi (druhý odstavec § 1, § 2, 5). Dále jest jeho obsahem stanovení zásadní povinnosti státních zaměstnanců, aby uměli československy (§ 1, odst. posl.), stanovení reciprocity mezi českým a slovenským zněním jazyka československého (§ 4), stanovení některých hlavních zásad pro postavení československého jazyka u samosprávných úřadů, v zastupitelských sborech a u veřejných korporací (§ 3). Dále obsahuje zákon (§ 6) výhradu pro autonomní jazykové zákonodárství Podkarpatské Rusi, kteréžto ustanovení — na rozdíl od § 3, odstavce 4 ústavní listiny — obsahuje i materiální zásadu, že totiž jednotnost státu českosloven. má dojíti výrazu též v obsahu zákonodárné činnosti tohoto sněmu v oblasti jazykové. Tento paragraf má i prozatímní materiální ustanovení pro Podkarpatskou Rus pro dobu, nežli autonomní zákonodárství přijde k místu. Posléze obsahuje zákon formální zásadu o vyřizování jazykových sporů, jakož i stanoví meze a zmocnění pro nařizovací moc ku svému provedení (§ 1, odst. posl., § 2, odst. 3 a 5, § 3, odst. 3, § 8).

Vládní nařízení ze dne 3. února 1926, č. 17 Sb. z. a n. jest — jak už řečeno — jednak provedením jazykového zákona podle § 55 ústavní listiny, jednak obsahuje ustanovení v důsledku zvláštního zmocnění, kterých se v zákoně tom nařizovací mocí dostalo. Do Do první kategorie patří téměř celý díl I. »O soudech, úřadech, ústavech, podnikcích a orgánech republiky« a z dílu III., hlava XVII. (o sporech o užívání jazyka, o dohledu a opatření k zachování předpisů. Do druhé kategorie pak díl II. (o samosprávných úřadech, zastupitelských sborech a veřejných korporacích) — vyjma zásady, obsažené již v § 3 jazykového zákona — a dále z dílu I. a III. některá ustanovení o ochraně stran jazyka úřadování neznalých (na př. čl. 8 a 9, čl. 48, čl. 95), z dílu I. pak zejména též čl. 41, jenž je důsledkem zmocnění daného v § 8, odst. 1. V dílu IV., článek 99 (povinnost k jazyku státnímu v případech zvláštních) z převážné části nespadá do žádné z obou kategorií, postrádá tedy jakékoli spojitosti s jazykovým zákonem. (O tom viz více v odst. 27. této úvahy.)

Rozlišování mezi oněmi partiiemi únoroového nařízení, jež jazykový zákon toliko provádějí, a oněmi, které jsou důsledkem zvláštního zmocnění, má praktický význam jednak proto, že jazykový zákon v té oblasti, v níž nařízení jest prostým provedením, platil hned od počátku a nařízení tedy má tu význam jen podrobné a pro administrativu závazné aplikace; kdežto ona ustanovení únoroového nařízení, jež byla vydána v důsledku zmocnění, platí teprve od okamžiku, kdy nařízení vešlo v platnost, t. j. dnem svého vyhlášení, 4. únorem 1926. Rovněž podléhá nařízení v těch částech, kde jest pouhým provedením zákona, materiálnímu přezkoumání mocí soudní; kdežto ony partie, které jsou na podkladě zmocnění,

soudní moc — jak povaha věci sama s sebou přináší — by nemohla přezkoumávatí co do obsahu, nemajíc v zákoně dostatečných směrnic pro materiální zkoušení. I musí se zde tudíž zastaviti před otázkou, zda ustanovení tato nalézají se vskutku v rámci zmocnění, daného jazykovým zákonem, čímž jest zkoumání platnosti těchto částí nařízení ve smyslu § 102 úst. listiny vyčerpáno.

Vládní nařízení č. 17/26 jest rozděleno ve 4 díly: díl I. týče se působnosti státní moci (soudů, úřadů, ústavů, podniků a orgánů republiky). Ale státní moci pouze, pokud se uplatňuje v oborech ministerstva vnitra, spravedlnosti, financí, průmyslu, obchodu a živností, veřejných prací, veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Díl II. týče se jednak místní samosprávy (obecní a okresní) vůbec, jednak veřejných korporací mimo místní samosprávu, těchto však jen pokud podléhají správě či dozoru ministerstev, jichž se týče díl I.⁵⁾ — Díl III. stanoví o ochraně stran, o sporech jazykových, jakož i o dohledu nad jazykovou praxí — vesměs, pokud se týče orgánů, na něž vztahují se první dva díly. — Díl IV. obsahuje úpravu tří navzájem nesouvisejících předmětů: povinnosti k státnímu jazyku »v případech zvláštních«; principy jazykového práva na Podk. Rusi; posléze ustanovení o účinnosti nařízení.

II. Únorové jazykové nařízení v oblasti státní moci republiky.

3. (Funkce státní moci republiky, důležité s hlediska jazykového práva). Paragraf 1. jazykového zákona prohlásil v první větě jazyk československý za státní, oficiální, a v druhé větě pokusil se vytknouti funkce, při nichž se jazyk takto označený uplatňuje, pravě, že čs. jazyk jest zejména jazykem, v němž děje se úřadování všech soudů, úřadů, ústavů, podniků a orgánů republiky, konají se jich vyhlášky a zevní oznámení, v němž je upraven hlavní text bankovek a státovek a jehož používá branná moc při velení a jako jazyka služebního. Slůvko »zejména« naznačovalo, že těmito funkcemi není postavení státního-oficiálního jazyka vyčerpáno. Jsou patrně ještě jiné funkce, jimiž jej zákon mnil obdařit. Ústavní listina stanoví o jazykových vztazích, jež vyňala z úpravy jaz. zákonem a jež tedy patrně nejsou sférou, ve které se státní-oficiální jazyk uplatňuje, v paragrafu 128, 130 a 131. Tím přispívá k vymezení pojmu státního-oficiálního jazyka jen negativně.

Z celé stavby jaz. zákona zdá se však vysvítati, že ústavodárce mnil propůjčením postavení jazyka státního, oficiálního, poskytnouti jazyku československému určité výhradné postavení toliko v oblasti státní moci republiky. Pro oblast samosprávy a veř. korporací zákon sice také přiznal československé řeči jisté výhody a zmocnil na-

⁵⁾ Jest pochopitelno, že únorové nařízení — byť i nemělo právní závaznosti na státní orgány, resp. veřejné korporace ostatních resortů — bude míti faktický vliv i na jejich jazykovou praxi, sloužíc jako nezávazná interpretativní pomůcka pro výklad oněch míst jazykového zákona, která nejsou zcela jednoznačná.

řizovací moc k vybudování výhod dalších; to však je přiznáno jazyku československému jako takovému, nikoliv v důsledku jeho funkce státního, oficiálního jazyka.

Bylo tedy zůstaveno nařizovací moci, aby pojem tento vybu-
dovala, a zvláště aby určila, které funkce náležejí »státnímu, oficiálnímu jazyku« kromě oněch, jež »zejména« vypočetl jazykový zákon.

Vyčerpávající definice pojmu toho nařízení únorové opět nepodalo. Ale určuje jej přece jen podrobněji tím, že přesněji vymezuje ony jednotlivé funkce jazyka státního, které jazykový zákon vypočetl příkladmo.

Než i to plus, které pojem státního jazyka v sobě uzavírá nad předností v zákoně »zejména« vypočtené, nařízení snažilo se provésti. Tak na příklad — ač tuto agendu nepokládá za »úřadování« — nařízení přikazuje (čl. 12) státním ústavům a podnikům (ovšem jen těch resortů, jichž se nařízení týče), by při korespondenci se stranami, potřebné k jich provozu po stránce odborné a obchodní, užívaly jazyka jiného než státního, jen je-li to nezbytně nutno, kdežto při osob. styku s osobami neznalými čs. jazyka lze užití jakékoli dorozumnění umožňující řeči. Tak na př. také (čl. 49) se nařizuje, aby soudy, úřady a orgány republiky, jednajíce v zastoupení státu jako strana, užívaly vždy státního jazyka. Taková ustanovení jsou v mezích věty první, paragrafu prvního jazykového zákona.

4. (Činitelé, fungující v oblasti státní moci republiky). Pojem soudů, úřadů, ústavů, podniků a orgánů republiky — jichž obvod působnosti jest oblastí, v nichž se státní moc rozvíjí — zpracovává únorové nařízení ve článku 2. Pojem »úřadů« a »podniků« pokládá za daný. Ovšem nesmíme zapomenouti, že nařízení vztahuje se jen na některé resorty. Platí — vedle úřadování ústředních úřadů těchto resortů — pro všechny politické úřady (okresní a zemské politické správy, obecní a župní úřady), policejní úřady, státní zastupitelství, berní úřady, zemská a okresní finanční ředitelství a berní správy, horní úřady a hejtmanství, správu státních dolů, patentní úřad, plavební úřad okresní lékaře, úřady cechovní atd.; nevztahuje se však na ministerstva zahraničí, sociální péče, zemědělství, železnic, pošt a telegrafů, nár. obrany, školství, zásobování, unifikáční, jakož i na podřízené jim úřady a podniky, na př. úřady školské (zemské a okresní školní rady nebo výbory), ředitelství státních drah, úřady poštovní a telegrafní, úřady pro agrární operace, státní statky a lesy atd. ⁶⁾

⁶⁾ Pokud jde o obor ministerstva zahraničí, byla ventilována otázka, zda se na vyslanecké a konsulární úřady v cizině, jemu podřízené, vztahuje vůbec jazykový zákon. Otázku tuto zajisté dlužno zodpovědětí kladně, neboť jazykový zákon nečiní výhrad. Avšak pravidlo pro jazykovou praxi těchto úřadů nenalezneme v §§ 1 a 2, nýbrž v posledních slovech § 8, odstavec 1 (»jež nemají svého zvláštního obvodu«), a dlužno tedy požadovati, aby pro toto odvětví státní administrativy bylo vydáno nařízení, jež bude vázáno toliko »duchem«, nikoli striktními předpisy prvních paragrafů jazykového zákona. Jest sice pravda, že také zastupitelské úřa-

Pojem »soudů« vykládá nařízení tak, že jimi dlužno rozuměti všechny soudy, řádné i mimořádné, podléhající ústředním úřadům, na něž se nařízení vztahuje, nebo aspoň podrobené jejich dohledu, jakož i ty, při nichž jest k účasti povolán soudce z povolání nebo státní úředník. Mimořádnými soudy jsou zvláště soudy živnostenské; rovněž na rozhodčí soudy z oboru sociálního pojištění vztahuje se jazykové nařízení, neboť i nad nimi nejvyšší správní dozor, co do výkonu soudnictví, provádí ministr spravedlnosti. Za ústavy, spadající pod ně, pokládá nařízení zejména státní věznice, trestnice, polepšovny, ústavy zdravotní a výzkumné. Rovněž osvětové instituce, pokud jsou podřízeny úřadům, na něž se nařízení vztahuje (př. průmyslová musea) sem spadají. Pro jazykovou praxi menších institucí toho druhu má však čl. 44 nařízení výhradu, o níž bude ještě řeč. Za orgány — tento nejméně přesný a nejpovšechnější výraz, jehož užil jazykový zákon, aby řadu exponentů státní moci vytýčil co nejuplněji — pokládá nařízení — opět zejména — notáře (veřejné notáře), úřední tlumočníky, zeměměřiče, autorisované civilní techniky a báňské inženýry v histor. zemích a analogicky činné techniky a inženýry na Slovensku a Podk. Rusi; státní, obvodní a obecní lékaře, jakož i jiné osoby pověřené státní správou. Sem spadají na př. církevní orgánové matriční, o jichž jazykové praxi je však zvláštní ustanovení (čl. 55 nař.). Všichni tito orgánové jsou vázáni jazyk. nařízením toliko pro svůj úřad nebo svoji službu nebo pro obstarávání prací vlády ve veřejném zájmu.

5. (Jednotlivé funkce státní moci: Úřadování). Jazykový zákon, stanově, že všichni exponenti státní moci republiky úřadují ve státním, oficiálním jazyku československém, nepodal nijakého výměru pojmu »úřadování«. Poněvadž výraz ten nemá ani zákonodárné, ani vědecké tradice, která by jej jednoznačně určovala, jest předmětem výkladu. Ani únorové nařízení, vykládající jej, neodvažuje se vyčerpavé formulace, nýbrž zůstává při demonstrativním výpočtu úkonů, které pod tento pojem »zejména« spadají (čl. 1. nař.).

Jestliže však toto nařízení zároveň některé úkony exponentů státní moci vyjímá z přísných pravidel jazykového zákona, o aktech »úřadování«, lze míti za to, že je za takové nepokládá. Tak na př. (čl. 12, odst. 3 a 4) odbornou a obchodní korespondenci, vydávání odborných publikací a osobní styk v odborné a obchodní sféře u státních ústavů a podniků. Z takových výjimek možno souditi, že únorové nařízení pro »úřadování« předpokládá prvek »imperia«, výkonu vrchnostenské moci státní.

dy mají své obvody; však nejsou to obvody ve smyslu jazykového zákona, t. j. takové, jichž rozsah lze měřiti tuzemským soudním okresem jako jednotkou. Kdyby ustanovení posledních slov prvního odstavce § 8 mělo platiti jen pro takové úřady a veřejné orgány, jež nemají absolutně žádného obvodu, pak bychom — tuším — marně hledali orgán, pro něž by tohoto ustanovení bylo lze použiti.

Za úkony úřadování podle únorového nařízení sluší pokládati:

I. Podle článku 1. nařízení: a) přijímání podání, opatřování jich podací značkou, přijímání vyjádření a návrhů stran.

Podáním ve smyslu nařízení jsou všechny ústní nebo písemné žádosti za úřední výkon, jakož i každé ústní nebo písemné sdělení (čl. 3). Není tedy náležitostí podání ani písemnost, ani aby obsahovalo nějaký petit. Zejména dlužno za podání pokládati i, obrací-li se strana na státní moc ne ve vlastním zájmu, nýbrž na př. i v zájmu státním (čl. 5). Od pouhých vyjádření a návrhů stran, jež nařízení (čl. 1a) staví »podání« na roveň jako pojmy souřadné, liší se podání tím, že podněcují činnost státní moci pro určitý případ, kdežto »vyjádřeními a návrhy« dlužno patrně rozuměti akty, jimiž se strany obracejí na státní orgány v záležitosti již jsoucí v proudě. Přílohy pokládají se s hlediska tohoto nařízení za součást podání, musejí — pokud jde o jazykovou úpravu — zachovávatí stejná pravidla a sdílejí osud podání k němuž patří.

Přijetím dlužno rozuměti ono stadium řízení, ve kterém se záležitost stává předmětem meritálního projednávání. Tedy stadium zpravidla pozdější nežli »opatření podací značkou«. Nelze však tvrditi, že by toto opatření podací značkou bylo už součástí vyřízení spisu (viz výnos min. sprav. č. 21.305/24). Nařízení zná za určitých podmínek (strana nezastoupena právním zástupcem; soudu, úřadu neb orgánu není známo, že strana je znalá stát. jazyka) také podmíněné přijetí podání nedostatečně jazykově vybavených (čl. 4 odst. 1), t. j. vrácení k formální opravě v přiměřeně krátké době. Jest to jeden z případů opatření, chránících strany před škodami právními, k nimž nařiz. moc byla v jaz. zákoně zmocněna.

b) Sepisování prohlášení stran úředním zápisem. Tím dlužno patrně patrně rozuměti písemné zjištění oněch ústních projevů stran úřadem, které citovaný článek 3. pokládá za »podání«. Neboť protokolování oněch prohlášení, jež strany činí během procesního jednání, uvádí čl. 1. jako samostatný případ úřadování (čl. 1. odst. 2. lit. c).

c) Jednání o podáních, vyjádřeních, návrzích a prohlášeních stran a o sepisování zápisů o jednáních. Jednáním dlužno rozuměti všechny procesní, v prvé řadě ústní úkony mezi zahájením (přijetí podání či započetí procesu ex offio) až k vyřízení. Tedy netoliko na př. výslechy a přednesy stran, nýbrž celé průvodní řízení pomocí svědků, znalců, znaleckých svědků, přezvědných osob atd.

d) Vyřizování podání a návrhů stran, jakož i vydávání vyřízení ex offio, bez návrhu stran. Vyřízením dlužno rozuměti veškeré formy, jimiž se záležitost exponentem státní moci rozhoduje (rozsudky, rozhodnutí, usnesení, výměry atd.).

e) Ověřování podpisů na listinách a opisů listin (viz též čl. 32. nařízení).

f) Pečetění listin a spisů (pro »orgány« viz čl. 50. nař.).

g) Používání všech tiskopisů, zejména rejstříků, záznamů a seznamů a zapisování do nich (viz též čl. 11., 25. nař.).

h) Zápisy do veřejných knih, veřejných rejstříků a jiných záznamů a připojování doložek o takových zápisech na listiny.

Veřejnými knihami rozumí se zemské desky, knihy pozemkové, horní, železniční a vodní, knihy depositní, rejstříky firemní, operáty pozemkového katastru, rejstřík lodní atd.

i) Písemný styk s exponenty veřejné moci mimostátní (samosprávnými úřady, zastupitelskými sbory a veřejnými korporacemi), pokud ovšem tito neobracejí se na státní moc v postavení procesní strany. Neboť pak jde o akty zahrnuté zde ad a)—d).

k) Akty t. zv. úřadování vnitřního: vedle zmíněného už značkování došlých podání podací značkou spadají sem porady, udržování úředního styku mezi jednotlivými odděleními, příkazy kanceláři, vnitrouřední dopisování v oblasti státní moci a podávání zpráv, sdělení a výkazů nadřízeným úřadům (čl. 1. d, f, n) nař.).

To jest výpočet úřadování, jak jej uvádí čl. 1. nařízení. Jest nejenom příkladný, nýbrž postrádá také jednotného třídícího hlediska, směřuje klasifikaci vnitřní (podle procesního významu jednotlivých aktů, na př. podání, jednání, vyřízení) s klasifikací vnější (podle zevní formy, na př. tiskopisy).

II. Vedle této hlavní »sedes materiae« pro vyznačení pojmu úřadování, má únorové nařízení ještě řadu porůzných ustanovení, jež tento pojem doplňují. Za úřadování nepochybně sluší pokládati též:

a) konání zkoušek jazykových (čl. 62) a odborných (čl. 69),

b) vedení matrik a pořizování výpisů z nich, a to jak matričnickými úřady státními (okres. polit. správy či matrikáři) tak magistráty či církevními neb náboženskými společnostmi (orgánové) čl. 55 a 56,

c) opatřování stanov spolkových, společností a pod. schvalovací doložkou (čl. 57),

d) vystavování cestovních pasů a legitimací, úředních vysvědčení a osvědčení pro cizinu i vnitrozemí (čl. 58),

e) netoliko velení a služební úkony četnictva, sepisování jeho úředních pomůcek, styk jeho s ostatními exponenty státní moci, nýbrž i služební ústní jeho styk s obyvatelstvem (hlava VII.),

f) netoliko domácí působení celních úřadů, nýbrž i jejich činnost v cizině (čl. 43),

g) dopisování s cizinou (čl. 51),

h) užívání úředních uzávěr finanční správy a cejchovních značek (čl. 59).

6. (Další funkce státní moci: Vyhlášky a zevní označení.) Jazykový zákon vedle úřadování uvedl jako stejnořadou funkci státního, oficiálního jazyka »konání vyhlášek a zevních označení« uvedenými exponenty státní moci republiky. Po-

kud se vyhlášek týče, únorové nařízení přejímá (čl. 1. lit. k) toto pravidlo ze zákona vyslovujíc je jen přesněji potud, že mluví o vydávání vyhlášek v mezích úřední působnosti jednoho každého z oněch exponentů. Jen za zvláštní případ vyhlášek dlužno zajisté pokládati i vypisování konkursů na místa nadační a podobné soutěže (čl. 54 nař.). Pokud jde o zevní označení, vykládá únorové nařízení jazykový zákon tak (čl. 1 l.), že jím rozumí »označení budov a úřadoven vně i uvnitř« exponentů státní moci.

7. (Další funkce státní moci: tekst platidel.) Jazykový zákon (§ 1 č. 2) jako další stejnořadou funkci státního oficiálního jazyka uvedl úpravu textu státovek a bankovek. Pokud jde o státovky, byla tato zásada provedena už v jednotlivých vyhláškách bankovního úřadu ministerstva financí o emisích těchto platidel. Pokud jde o bankovky, zákony o akciové bance cedulové (č. 347/20, 102/20).

Únorové nařízení (čl. 13) stanoví o vydávání československých platidel kovových i papírových, jakož i kolků, což jest ovšem okruh mnohem širší, nežli o jakém stanoví jazykový zákon na uvedeném místě. Vždyť i sám pojem papírových platidel může po případě v sobě zahrnouti více způsobů, nežli jen bankovky a státovky. Všecky ony funkce, jichž se týče 13. článek nařízení a které nespádají pod § 1 č. 3 jazykového zákona, dlužno tedy vyvozovati přímo z postavení československé řeči jakožto státního, oficiálního jazyka, tedy přímo z věty první § 1 jaz. zákona.

Tato sféra, která z oblasti působnosti státního oficiálního jazyka zbude po vydělení oněch funkcí, jež jazykový zákon uvádí (pod č. 1—3 § 1) příkladmo, jest velmi široká, obrysů ne přesných. Jest to plus, v němž státní jazyk se uplatňuje s rozhodující převahou mimo případy úřadování, vyhlášek, zevního označení a vydávání bankovek a státovek (a ovšem i mimo případ velicí a služební řeči branné moci — § 1 č. 3 jaz. zákona, jehož se ovšem únorové nařízení nedotklo, nevztahujíc se na resort M. N. O.). Netoliko však tato sféra jest nedostí určena; nedostí určen jest i stupeň převahy, jehož v ní státní jazyk má požívatí oproti jazykům jiným.

Únorové nařízení vyvodilo z této mlžné sféry — mimo právě zmíněnou funkci vydávání platidel a kolků — ještě některé funkce další. —

8. (Další funkce státní moci, při nichž se uplatňuje státní, oficiální jazyk mimo případy výtčené v § 1 č. 1—3 jazyk. zákona.) — Sem spadají:

a) podniková a odborná činnost státních podniků a ústavů čili, jak vypočítává čl. 12 únorového nařízení: korespondence se stranami potřebná k jich provozu po stránce obchodní a odborné, odborné publikace, osobní styk s veřejností a vyhlášky a pokyny pro ni určené a vydávané v této sféře. (Viz též čl. 44 nař.)

b) jednání za stát jako soukromou stranu (čl. 49).

Tím jest vyčerpán výčet funkcí exponentů státní moci, jak k němu dospělo únorové nařízení. Pokud nařízení neobsahuje výjimky ve prospěch jazyků jiných, platí zásada, že státní moc funguje v nich jazykem státním, oficiálním. Výjimky pak, které jsou dány, vyplývají a) jednak z instituce ochrany jazyků t. zv. menšinových, b) jednak z ohledů na volnost jazykovou vůbec (tedy ve prospěch po případě i jiných, nežli jazyků menšin ve státě).

a) Výjimky ze zásady státního oficiálního jazyka vyplývající z instituce ochrany menšin.

Ochrana jazykových menšin založena jest v našem právním řádě hlavou šestou ústavní listiny. § 129 této hlavy vyhrazuje úpravu jazykového práva t. j. i jazykového postavení národních menšin, zvláštnímu zákonu, t. j. zákonu jazykovému. Spojitost mezi institucí ochrany minorit a §§ 2 a 5 jaz. zákona — resp. ustanoveními únorového nařízení, jež tyto paragrafy provádějí — jest tedy bezprostřední.

9. (Podmínky výjimek, daných ve prospěch jazyků menšinových.)

Aby došlo k uplatnění výjimky, dané na prospěch jazyka menšinového, jest zapotřebí:

a) aby strana neb zúčastněná osoba byla příslušníkem jazyka menšiny a tohoto jazyka vskutku v daném případě použila;

b) aby exponent státní moci, který v daném případě funguje, měl určitý všeobecný vztah k menšinovému území ve státě;

c) aby věc, která se v daném případě projednává, měla zvláštní vztah k menšinovému území ve státě.

Ad a). Národní a jazykovou menšinou jsou státní občané Československé republiky téhož, avšak jiného než státního jazyka, jichž obývá podle výsledku posledního sčítání lidu, úředně uveřejněného, alespoň v jednom soudním okrese republiky nejméně 20% (článek 14 nař.). Soudní okres, na němž jako na územní jednotce jest celé naše jazykové právo založeno, jest tedy také základním prvkem, pomocí něhož se určuje národnostní menšina.

Pro určení národnostní menšiny vyžaduje se — jak patrně — jistý relativní počet státních občanů menšinového jazyka v soudním okrese. Výjimky ve prospěch menšin mohou však užívatí nejenom státní občané, ne tedy jen členové této společenské skupiny, nýbrž příslušníci jazyka jejího; tudíž okruh širší. (Toliko v čl. 17 nař. mluví se o příslušnících menšiny — zřejmě omylem, neboť jinak by tento článek znamenal pro cizince, kteří jsou příslušníky menšinových jazyků, širší výhody nežli pro domácí příslušníky menšinové.)

Z uvedeného jest patrné, že za žádných okolností nemohou užívatí výhod, přiznaných ve prospěch jazyků menšinových, příslušníci jazyka státního, oficiálního. Za příslušníka jazyka státního, oficiálního pokládá se též stát, vystupuje-li jako strana. Rovněž nemohou výhod jednoho menšinového jazyka býti účastní příslušníci menšinového jazyka jiného.

Příslušníky jazyka menšiny (čl. 16 nař.) mohou býti nejen osoby fyzické, nýbrž i právnické a jim podobné samostatné subjekty právní, zejména též samosprávné úřady, zastupitelské sbory, církevní úřady a jiné korporace.

Příslušnost určuje se u osob fyzických přiznáním výslovně či mlčky (volbou řeči podání) učiněným. Ovšem příslušnost jazyková není věcí subjektivní volby, nýbrž jest to objektivní skutečnost, a úřad může tedy přiznání dotyčné osoby prozkoumati. Nepravdivé udání o jazykové příslušnosti stíhá se pořádkovou pokutou až do 1000 Kč. (Zavádějíc tuto sankci, nařízení odvolává se citací § 8 odst. 4 jaz. zák., který zmocňuje nařizovací moc vydati předpisy, potřebné k tomu konci, aby se zabezpečilo úspěšné provádění zákona.)

U právnických osob a právních subjektů jim podobných, u samosprávných úřadů, zastupitelských sborů, církevních úřadů a jiných korporací přihlíží se za účelem určení jejich jazykové příslušnosti k tomu, v jakém jazyku jsou zapsány ve veřejném rejstříku, anebo jaký mají jednacím jazyk podle stanov, jednacím řádu nebo jiných vnitřních předpisů, po případě (u místně samosprávných těles u veřejných korporací, podléhajících dotyčným resortům) podle tohoto únorového nařízení. Mají-li několikerou jednacím řeč, rozhoduje jazyk státní, je-li jednou z nich. Ne-li, tedy ona, která je v pořadí jednacím jazyků na prvním místě. Při majetkových podstatách rozhodným je jazyk dosavadního vlastníka, při nadacích a podobném účelovém jmění jazyk, kterým se vede jejich správa nebo který vyplývá z jejich účelu či zřizovací listiny.

Příslušníci jazyka menšiny nemají povinnost užití svého jazyka, obracejí-li se na státní moc republiky. Mohou užití též jazyka státního, oficiálního. Nemohou však užití jiného jazyka menšinového.

K tomu, aby výhody dané ve prospěch své řeči použil, není pro příslušníka jazyka menšiny podmínkou, aby bydlil, měl pobyt neb sídlo v okrese kvalifikovaném jako menšinový. V ohledu osobním není tedy zapotřebí individuálního vztahu k menšinovému území, jakého — jak uvidíme dále — potřebuje causa, která má býti projednávána. V ohledu osobním právní předpisy zůstávají jen při kolektivním vztahu k tomuto území, to jest: kolektivum, menšina, k níž se příslušník hlásí, musí se — jak už bylo řečeno shora — jako celek projevit na území některého soudního okresu způsobem kvalifikovaným.

ad b). Exponenty státní moci — při jichž fungování se vyskytují výjimky ze zásady státního, oficiálního jazyka, dané ve prospěch jazyků menšinových — jsou: soudy, úřady a orgány republiky. Nikoliv tedy ústavy a podniky státní. Ovšem, pokud služební místa státních podniků či státní ústavy jsou zároveň vykonavateli vrchnostenské moci státní, imperia (na př. ředitelství státních drah, když vykonávají dozor nad drahami soukromými), dlužno je posuzovati jako úřady.

Menšinovým územím rozumíme souhrn soudních okresů kvalifikovaných jako menšinové, t. j. v nichž podle posledního úředně uveřejněného soupisu lidu obývá alespoň 20% státních občanů hlásících se k témuž, ale jinému jazyku nežli státnímu, oficiálnímu.⁷⁾ Pokud v území jedné obce je zřízeno několik okresních soudů, pokládá se celá obec za jediný soudní okres.

(Pokračování.)

⁷⁾ Podle nařízení vládního č. 256/1920 při soupisu lidu zjišťuje se národnost, nikoli jazyková příslušnost. Sčítací archy, vydané na základě tohoto nařízení, uváděly v rubrice »národnost« jako pomocný znak mateřský jazyk.